РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по учебному предмету «Литературное чтение на чувашском языке »

для обучающихся 1- 4 классах

Рабочая программа по литературному чтению (на чув. языке) для 1-4 классов составлена в соответствии с Федеральным государственным образовательным стандартом начального общего образования, на основе Программы («Тăван чĕлхепе литература вулавĕн тĕслĕх программисем», чăваш шкулĕн I–IV классем валли. М.К. Волков, Л.П.Сергеев, Т. В. Артемьева, О. И. Печников, Кульева А. Р.Шупашкар: Чăваш Республикин вĕренӳ институчĕн издательстви: 2013 çул).

Программăна пурнăçлама çак вĕренӳ пособийĕсемпе усă курнă:

Артемьева Т. В., Печников О.,И. Вĕренӳ пособийĕ. Литература вулавĕ. Пĕчĕкçĕ пĕрчĕ (Зернышко). 1 класс. 1-мĕшпе 2-мĕш пайĕсем. Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви: 2014.

Т.В.Артемьева, О.И.Печников. Вĕренӳ пособийĕ. Литература вулавĕ. Ешĕл калча. 2 класс. Шупашкар: Чăваш кĕнеке изд-тви, 2014;

Артемьева Т. В., Печников О.,И. Вĕренӳ пособийĕ. Литература вулавĕ. Ылтăн пучах. 3-мĕш класс. Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви: 2014.

Артемьева Т. В., Печников О.,И. Вĕренӳ пособийĕ. Литература вулавĕ. Пучах çумне пучах. 4-мĕш класс. Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви: 2014.

1. Ачасенчен 1-4 класран вĕренсе тухнă тĕле кĕтекен результатсем

1 класран вĕренсе тухнă тĕле кĕтекен результатсем

Харкамлăх результачĕсем:
- вĕренекенсен социаллă тата кăмăл-сипет опычĕ пуянланса пыни;
- ачасем çитĕннĕ май этемлĕхĕн литература пуянлăхне ăнланма: хисеплеме, унпа киленме вĕренсе пыни;
- вулав хатĕрĕсем урлă ачасен чунĕнче çынлăх, тивĕçлĕхпе яваплăх туйăмĕсем аталанса пыма пуçлани, пурнăçра лайăххипе начаррине, ыррипе усаллине уйăрма ăнтăлни.

Предметăн пĕрлĕхлĕ результачĕсем:
- вĕренекенсем ăс-тăн тĕлшĕнчен аталанса пыни;
- пуплев ĕç-хĕлĕн пур тĕсĕсем те аталанса пыни; ятарлă ăнлавсемпе терминсен пĕлтерĕшĕсене уçăмласа ăша хывма хăнăхса пыни;
- ачасем ăслав ĕçĕпе кăсăкланма пуçлани;
- вĕрену ăслай- хăнăхăвĕсем йĕркеленме пуçлани.

Предметăн пайрам результачĕсем:
-ачасен хăйсен усĕмне тивĕçтерекен илемлĕ хайлавсене итлес-вулас кăмăл амаланни;
- калăпăшĕпе пысăках маар, ансат сюжетпа ансат интригăллă, ансат жанлрă илемлĕ хайлавсене итлесе е вуласа йышăнма, ăнланма, туйса илме вĕренсе пыни;
- илемлĕ хайлав çинчен пĕтĕмĕшле ăнланни: проза та поэзи хайлавĕсен хăй евĕрлĕхне туйма пуçланни;
- литература жанрĕсем çинчен пĕтĕмĕшле ăнланăвĕ калăпланма пуçлани;
- илемлĕ хайлавпа ĕçлемелли пуçламăш хăнăхусем калăпланни, хайлавсен содержанине ăса хывмалли тата асăмламалли мелсĕне вĕренсе пыни;
- ача хăй те хайлас ĕçе явăçма сĕмленни.

2 класран вĕренсе тухнă тĕле кĕтекен результатсем

Харкамлăх результачĕсем:
- сăмах искусствипе киленме вĕренсе пыни;

- тăван халăх тата куршĕ халăхсен культурине хисеплеме, пуринпе те тусĕмлĕ те çураçуллă пулма хăнăхса пыни;
- илемлĕ хайлавсем вуланă-тишкернĕ май ачасен илем туйăмĕ аталанни, вĕсен илем пахалăхĕсене ăша хуни.

Предметăн пĕрлĕхлĕ результачĕсем:

- тĕрлĕ хайлав тишкернĕ май хăйсен тата ыттисен ĕç-хĕлне сăнама, хаклама хăнăхма пуçлани;
- вуласа е итлесе пĕлнĕ информацие ăса хывма, асамлама вĕренсе пыни;
- мăшăршарăн, ушкăнпа пĕрле ĕçлеме – хăйсем хушшинче рольсемпе ĕçсене уйăрма, пĕрлĕхлĕ ĕçĕн харкам пайне пурнăçлама вĕренме пуçлани.

Предметăн пайрам результачĕсем:

- вулав пахалăхĕсем çирĕпленни, вулав тĕсĕсемпе мелĕсене алла илсе пыни;
- сасăллă пуплевĕн пĕлтерĕшлĕ мелĕсене (хăвăртлăхĕ, янаравлăхĕ, кевелехе) кирле пек улаштарма веренни;
- текст тишкеревне малалла веренсе пыни;
- ансат жанрсене (юмах, калав, сава) пер-перинчен уйарса илме пултарни;
- хаш-пер илемлех мелесене (танлаштару эпитет, метафора) курма-санама тытанни;
- литература пелевен ансат анлавесемпе паллашни.

3 класран вĕренсе тухнă тĕле кĕтекен результатсем

Харкамлăх результачĕсем:

- тăван халăхăн авалхи кун-çулĕпе: унăн тĕрлĕ тапхăрта палăртнă ывăл-хĕрĕпе: вĕсен пархатарлă ĕçĕсемпе паллашнă май харкам мĕнле халăхран тухнине ăша хуни, çакăнпа мăнаçланас туйăм çирĕпленни;
- тăван халăх культурин, халăх сăмахлăхĕн тытăмĕпе ăшлăхĕ мĕн тери пуян пулнине курма, несĕлĕмĕрсем ăна ĕмĕрсем хушши упраса, туптаса паянхи куна çитерме пултарнине ăша хывса пыни

Предметăн пĕрлĕхлĕ результачĕсем:

- словарьсемпе, справочниксемпе усă курма вĕренсе пыни;
- кĕнекепе ирĕклĕн ĕçлеме пĕлни: уйрăм палăртусемпе, тупмаллисемпе усă курса кирлĕ текста, унти палăртнă вырăнĕсене хăвăрт тупса сĕннĕ ĕçĕсене пурнăçлани;
- тĕрлĕ информаци çăл куçĕпе усă курма пултарни;
- кĕнекепе: словарьсемпе, справочниксемпе, текст патне панă иллюстрацисемпе ĕçлеме хăнăхса пыни;
- вулавăн тĕрлĕ тĕсне (паллашуллă, тĕпчевлĕ-тишкеруллĕ, суйлавлă,шыравлă) алла илсе пыни;
- мăшăррăн, пĕчĕк ушкăнпа пĕрле ĕçлеме - хăйсем хушшинче рольсемпе ĕçсене уйăрма, пĕрлĕхлĕ ĕçĕн харкам пайне пурнăçлама вĕренсе пыни.

Предметăн пайрам результачĕсем:

- текстпа ĕçлеме пултарни: темипе тĕп шухăшне палăртни: тишкеру ыйтăвĕпе çыхăннă информаци тупни;
- пĕтĕмлетусем патне пыма, пулăмсемпе сăнарсен хăтланăшĕсен çыхăнăвĕсене ăнланма, сăлтавлама вĕренсе пыни;
- текстра геройсен шухăшне çирĕплетекен вырăнсене тупма пултарни;
- сăнарсен ĕçĕ- хĕлĕпе хăтланăшĕсене, кăмăл-туйăмне тишкернĕ-сăнанă май пĕтĕм этемлĕх ырлăхĕсемпе пахалăхĕсене ăша хума, ырăпа усала уяс хăнăхусем аталанса пыни;
- илемлĕ литература жанрĕсен (тĕрлĕ юмах, калав, сăвă, юптару) т.п уйрăмлăхĕсене курма вĕренсе пыни.

4- класран вĕренсе тухнă тĕле кĕтекен результатсем

Харкамлах результачесем:

- вулав харкам аталанăвĕшĕн мĕн тери пĕлтерĕшлĕ пулнине ăнланни;

- тĕнче литература пулминче чăваш литературин тупи те палăрмаллах пысăк пулнине ăнкарни;
- этемлĕх çырулăхĕн пуянлăхне ăнланма, хисеплеме, унпа киленме вĕренсе пыни;
- ачасен вулав пултарулăхĕ çирĕпленнипе пĕрлех хайлавçă пултарулăхĕ те амаланса пыни.

Предметăн пĕрлĕхлĕ результачĕсем:

- пĕр ыйтупах тĕрлĕ позици пулма пултарнине ăнланни, вĕсенчен пĕрне суйласа илме е хăйĕн урăхла шухăшне каласа пама вĕренни;
- литература вулавĕн предмечĕ шалашĕнче проектсем пурнăçланă май вĕрену задачисем лартма, вĕсене татса памалли çул-йĕр палăртма вĕренсе пыни;
- илемлĕ литература тăван халăх культурин пĕлтерĕшлĕ пайрамĕ пулнине ăса хуни, илемлĕ литература хайлавĕсене унер единици пек йышăнма вĕренсе çитни.

Предметăн пайрам результачĕсем:

- фольклор хайлавне автор хайлавĕнчен уйăрса илме: проза жанрĕсене (калав: юмах: повесть) уйăрма, тĕп паллисене палăртма пĕлни;
- текстра илемлĕ сăнарлăх мелĕсене (сăпатлантару: танлаштару: эпитет, тепĕр хут калани , сасă çырăвĕ) тупма пĕлни;
- хайлав ăшлăхне пĕр тĕвĕре (ĕç пуçламăшĕ - ĕç аталанăвĕ – чи çивĕч самант – ĕç вĕçĕ) курма пултарни;
- героя унăн хăтланăвĕ тата текстра тӳррĕн панă характеристики тăрăх хак пама, геройсене хак пани тăрăх автор вĕсене мĕнле куçпа пăхнине чухлама пултарни;
- литература хайлавĕ çинчен ансаттăн каласа пама (вăл халăхăн е автор хайлавĕ, унăн тĕсĕ (проза, поэзии, драма), сюжетри тĕп йĕрсем, унăн тĕп шухăшĕ) пĕлни;
- авторпа, унăн пултарулăхĕпе кĕскен паллаштарма (поэт е писатель, хăш вăхăтра пурăннă, ытларах мĕн çинчен çырать (çырнă) каласа пама пултарни;
- авторăн тата харпăр хăйĕн кăмăлне палăртса литература хайлавĕн персонажĕсене хак пама пĕлни;

2. Предметăн шалашĕ (содержанийĕ)

Пуплев ĕçĕн тĕсĕсем

Итлесси. ачасем вĕрентекен хушăвĕсемпе кĕске пĕлтерĕвĕсене тата юлташĕсем каланисене итлесе ăнланасси.

Текст содержанине туллин ăнланса илмелли пĕлӳсене тата хăнăхусене аталантарасси.

Текстăн тĕп содержанине ăса хывса ăнланмалли пĕлӳсемпе хăнăхусене аталантарасси.

Калаçасси. Çанталăк çинчен каласа парасси (халĕ мĕнле çанталăк: ăшă е сивĕ, çумăр, юр çăвать е уяр, хĕвел пăхать т. ыт. те), çулталăк вăхăчĕсем (пĕр-пĕр вăхăтра çутçанталăкăн мĕнле пулăмĕсем палăраççĕ: çумăр, юр; ачасем çулталăкăн ку е вăл вăхăтĕнче мĕн-мĕн тăваççĕ).
Пĕр класра вĕренекен ача çинчен каласа парасси: вăл миçере, унăн сăнĕ-пичĕ, тумтирĕ, вăл мĕн тума юратать. Юратнă уяв (мĕнле уяв вăл, хăçан килет, ăна мĕнле паллă тăваççĕ), юратнă апат-çимĕç.

Кĕске калавсем хайласси: çулла ăçта пулни, унта мĕн курни çинчен, мĕн-мĕн ĕçлени, сывлăха епле çирĕплетни çинчен. Шкул çинчен, кружоксем çинчен, юратнă учительсем, вĕренӳ, расписани çинчен (хăш-хăш кун мĕнле предметсем пулаççĕ). Мĕн тума юратни çинчен, килти юратнă чĕр чун çинчен (мĕн ятлă, миçере, кăмăлĕ, кĕлетки мĕнле, унăн тĕсĕ, мĕн-мĕн çитеретĕн ăна). Зоопаркра курнă пĕр-пĕр чĕр чун çинчен.

Юлташа (пĕр класра вĕренекене) ăçта та пулин каймашкăн чĕнме, сĕннипе килĕшме е хирĕçлеме хăнăхасси. Юлташран ерçӳллĕ вăхăтра мĕн-мĕн туни, мĕн тума кăмăллани, ӳссен кам пулма ĕмĕтленни çинчен ыйтса пĕлесси. Çуллахи кану, юратнă уяв (ăна епле ирттерни) çинчен калаçасси. Пĕр- пĕрне, пĕлĕшсене, хурăнташ-тăвансене саламлама, ырă сунма, саламланине хуравлама хăнăхасси.

Вуланă текст тăрăх ыйтусем парасси, унăн содержанийĕпе килĕшӳллĕн калаçма хутшăнасси.

Сĕннĕ йĕрке тăрăх текст содержанине каласа парасси, ыйтуллă предложенисенчен, тĕп сăмахсенчен тата çирĕплетӳ пуплевĕнчен тăракан план хатĕрлесси.

Вуланине тата курни-илтнине сӳтсе явмалли пĕлӳсемпе хăнăхусене аталантарасси.

Текст содержанине сăмахпа уçса парасси

Текста улăштармалли пĕлӳсемпе хăнăхтарусене йĕркелесси.

Панă тĕслĕхсем тăрăх диалогсем йĕркелесси.

Диалогсем тăрăх инсценировкăсем хатĕрлесси.

ӳкерчĕк тăрăх пурте пĕрле, пĕчĕк ушкăнпа е уйрăмшарăн калав хатĕрлесси.

Вуласси. Сасăпа вулас ăсталăха ӳстересси. Ăсра вуламалли хăнăхăва аталантарасси.

Сăмах вĕççĕн ăса хывнă сăмахсене тата сăмах çаврăнăшĕсене вуласа ăнланасси.

Вĕренӳ тексчĕсене ăсра е сасăпа вуласси, вĕсенчен кирлĕ информацие суйласа илесси, кирлĕ май страница вĕçĕнчи асăрхаттарусемпе, словарьсемпе усă курасси.

Вĕренӳ тексчĕсене ăсра е сасăпа вуласси, вĕсенчен кирлĕ информацие ăса илесси, унпа харпăр хăй пуплевĕнче усă курасси, çавăн пекех, чĕлхе материалне сăнаса, сăмахсене мĕнле каланине тата çырнине, сăмах пулăвĕн çыхăнăвĕсене, сăмах улшăнăвĕн сăлтавĕсене палăртасси.

Вĕренӳ тексчĕсене ăсра е сасăпа вуланă май вĕсен пĕтĕмĕшле пĕлтерĕшне ăнланса илесси.

Темиçе палламан сăмахлă вĕренӳ тексчĕсене ăсра вуласси, вĕсен содержанине туллин тĕрĕс ăнланса илесси, текста пĕлтерĕшлĕ пайсене уйăрасси.

Текстсене ят парасси.

Кирлĕ мар информацие сирсе хăварса, текстсене кĕскетесси.

Текст содержанине ыйтусем тăрăх, планпа килĕшӳллĕн, тĕп сăмахсемпе пуплерĕшсем тăрăх каласа парасси, çавна май глаголсен сăпат тата вăхăт формисене улăштарасси.

Тӳрĕ пуплевлĕ текстсене вуласси.

Сăвăсене илемлĕн вуласси, вĕсене пăхмасăр калама вĕренесси. Диалогсене кирлĕ интонаципе вуласси.

Текстпа ĕçлесси

Çыхăнуллă пуплеве аталантарасси. Вуланă текстăн тĕп шухăшне харпăр хăй тĕллĕн палăртасси, унăн пайĕсем шухăш енĕпе мĕнле çыхăнса тăнине асăрхасси, текстăн планне тăвасси. Мĕн вуланине харпăр хăй тĕллĕн тунă планпа усă курса туллин, кĕскен, суйлавлăн аса илсе каласси. Пĕр-пĕр темăпа калав тумалли материала текстра тупса палăртасси.

Хайлаври ĕçсене тĕрĕс, йĕркипе аса илесси. Сăнлавлă, уйлалă элементсемпе диалог кĕртнĕ теста аса илсе каласси, тӳрĕ пуплеве тӳрĕ мар пуплевпе улăштарасси.

Сăнарсен пуплев уйрăмлăхĕсене сăнасси, вĕсен ĕçĕсене, кăмăл-туйăмне танлаштарасси. Сăнарсем мĕншĕн, мĕн пирки çапла тунине каласси. Хайсем тата автор çав пулăмсемпе сăнарсене мĕнле хакланине палăртасси.

Калаври, сăвăри, юмахри сăмахсен пĕлрерĕш уйрăмлăхĕ-сĕмĕсене ăнкарасси, вĕсемпе пуплевре усă курасси. Пулăма, çут çанталăка, çынна витĕмлĕ сăнлакан сăмахсене, вĕсен майлашăвĕсене хайлавра тупасси, вĕсене ăнланасси.

Сăнар ячĕпе е унăн ятне, калавçăн сăпатне улăштарса каласа парасси; калава малалла тăсасси, сăнарăн малашнехи пурнăçĕпе ĕçĕсем çинчен хушса каласси; сăнлавпа уйлав елеменчĕсем кĕртсе пулни-иртни, курни- илтни çинчен калав тăвасси. Халăх сăмахлăхĕ, калав сăвă, юптару çинчен I-IV классенче илнĕ пĕлĕве çирĕплетсе пĕтĕмлетесси.

Илемлĕ литература стилĕпе ăслăлăх стилĕн уйрăмлăхĕсене асăрхама хăнăхтарасси.

Ачасен сăмах йышне куллен пуянлатса çĕнетесси.Вĕсен пуплевĕн пахалăхне лайăхлатасси. Калаçура та, вуланă чух та шухăш- туйăма интонаци мелĕсемпе тĕрĕс палăртасси.

Вĕрунӳ кĕнекине чухласси: тупмаллине, пулăшу тата меслет аппарачĕпе усă курасси.Кĕнекепе хăйсем тĕллĕн ĕçлесси.

КЛАСС ТУЛАШĔНЧИ ВУЛАВ

Вулав материалĕ:Кĕçĕн çулхи ачасем валли кăларнă чăваш, вырăс тата ытти тăванла халăхсен, ютри çыравçăсен кĕнекисем. «Тетте» журналпа, «Тантăш» хаçатри материалсем.

Вулав тематики. Аваллăх çинчен. Ырă пурнăçа ĕмĕтленсе пурăнакан халăхăн кулленхи ĕçĕсем. Ачасен ĕçĕ-хĕлĕ. Чăваш, вырăс тата ытти тăванла халăхсен юмахĕсем. Тăван халăх историйĕпе унăн ывăл-хĕрĕ, ал ĕç тата ăс-хакăл культури çинчен çырнă кĕнекесем. Нукăпа техника темипе çырнă ачасем ăнланмалла статьясем. Темтепĕр курса çӳрени çинчен калакан статьясем.

Ача-пăча кĕнекипе ĕçлесси. Класс тулашĕнчи вулав урокне хатĕрленнĕ май кирлĕ кĕнекене харпăр хăй тĕллĕн суйласа вулама, тĕрлĕрен пулăшу кĕнекипе, хаçат-журналпа усă курма пĕлесси.

Вĕрентӳçĕ сĕннĕ е харпăр хăй тĕллĕн тунă планпа усă курса мĕн вуланине кĕскен каласа парасси, вуланă сăнар çинчен çыхăнуллă калав тăвасси. Вулама сĕннĕ темăпах 3-5 кĕнеке таран пĕлесси. Пулăшу кĕкнекисемпе усă курасси.

«Тантăш» хаçатпа «Тетте» журнала тĕллевлĕн вуласси, вĕсемпе урокра тата класс тулашĕнче усă куоасси.

Кĕнеке мĕн çинченнине унăн хуплашки, титул листи, тупмаллипе ӳкерчĕкĕсем, ум сăмахĕпе юлашкинчен калани тăрăх ăнкарасси. Кирлĕ кĕнекен е хаçат-журналти статьян ятне, унăн авторне кăтартса тĕрĕс çырса илесси. Кăмăла каякан кĕнекене харпăр хăй тĕллĕнех библиотекăран илсе вуласси.

3. Тематика планĕ

1 класс (33 сех)

Раздел теми, сехет шучĕ	№ п/п	Урок теми	Сехет шучĕ
Шкула каяр-ха вĕренме. (2 сех.)	1.	Эпĕ халĕ шкул ачи. Илемлĕ сăмахлăх тĕнчине çитме пулăшакан предмет – литература вулавĕ. (3-4 стр.)	1
	2.	Хайлав. Илемлĕ хайлав. (4-7 стр.)	1
Халăх сăмахлăхĕ. (4 сех.)	3	Халăх сăмахлăхĕ (сăвви-юрри) (9-10 стр.)	1
	4.	Чĕнӳ-йыхрав сăвви-юрри. (10-11 стр.)	1
	5.	Шутлав сăввисем. (12-13 стр.)	1
	6.	Хăвăрткаларăшсем. Тупмалли юмахсем. (13-14стр.)	1
Юмах юпа тăрринче (1 сех)	7.	Юмахсем. «Пукане юмахĕ», «Упапа хĕр ача».	1
Вăйă вылятпăр. (2 сех.)	8.	Сăвăласа çырнă хайлавсем. (25-28 стр.)	1
	9.	Çыравçă хайланă юмах. В.Сутеев «Шăшипе кăранташ» юмахĕ.	1
Теттесем. (1 сех.)	10.	Шӳтлĕ сăвăсем. П.Çăлкуç «Ăмсанса пăхать Кампур»(31 с.), М.Волков «Пăрçа хуралçисем»(41-42), Н.Карай «Пулăра» (43 с.)	1
Ачасем çинчен. (2 сех.)	11.	Прозăпа çырнă хайлавсем.«Калав»ăнлав.(Н.Ишентей «Хуплу пĕçерни», П. Яккусен «Анне», И.Микулайĕ «Арбуз» суйласа ил)	1
	12.	Калавра мĕн çинчен калани. Калав ячĕ. Л.Сарине «Арман авăртать»	1
Чĕр чунсем çинчен. (3 сех.)	13.	Юптару. П.Çăлкуç «Хур аçи», Ю.Мишши «Лашапа кашкăр».	1
	14.	О.Печников «Усала вĕрентнĕ путек», Е.Чарушин «Томка тĕлĕкĕсем».	1
	15.	В.Сутеев «Кăмпа айĕвче».	1

Тавралăх – асамлă тĕнче. (1 сех.)	16.	А.Пăртта «Çумăр ташши», А.Ыхра «Пукан», Л.Сарине «Вăрманта».	1
Килсе çитрĕ хавасла хĕл. (3 сех.)	17.	В.Эктел «Юр», П.Çăлкуç «Ытарми хĕл», Л.Смолина «Тăвайкки».	1
	18	В.Эктел «Хĕл Мучи», П.Çăлкуç «Тăвайкки», Е.Кузнец «Çеменпе Сивĕ Мучи».	1
	19.	Л.Салампи «Юр пĕрчи», «Икĕ шартлама».	1
Ача – пăча сăмахлăхĕ (3 сех.)	20.	Кулленхи сăвă-юрă. (стр.15-17)	1
	21.	Чĕнӳ-йыхрав сăвви-юрри, хăвăрт сăмах, тупмалли юмахсем.	1
	22.	Пулмасла халап. Вĕçсĕр такмак. Шӳт.	1
Юмах ятăм, юптартăм. (1 сех.)	23.	Улăп халапĕсем. «Тилĕпе Качака таки».	1
Пирĕн вăйă-кулă (1 сех.)	24.	Л.Сорокина «Пукане», Ю.Силэм «Шак-шак-шак», Р.Сарпи « Ташлать Илемпи».	1
Ачасем çинчен (4 сех.)	25	Н.Ыдарай «Чăваш ачи», Ордем Гали «Пысăк ĕç».	1
	26.	В.Голявкин «Инкек», Р.Сарпи.«ӳкерчĕк»	1
	27.	А.Ыхра калавĕсем, Н.Карай «Макăрмарĕ».	1
	28.	М.Салихов «Усăллă кану», В Осеева «Ырă ĕç», Н.Рогачёв «Пулăçсем».	1
Чĕр чунсем çинчен (3 сехет)	29.	И.Яковлев «Хураçка», А.Ыхра«Шурка»,Е.Чарушин «Томка ишме вĕренни».	1
	30.	К.Чуковский «Чĕрĕп кулать», Э.Шим «Шапапа калта», «Пакшапа пăрăнтăк».	1
	31.	Ю.Петров «Путене», И.Малкай « Тăри», С.Асамат «Йăва», О. Печников «Чĕр чунсем те çынсем пекех».	1
Тавралăх – асамлă тĕнче (2сех.)	32.	С.Соколинский «Çумăр», П.Çăлкуç «Çумăр умĕн».	1
	33.	Х.Çеменĕ «Çуркунне». В.Тарават «Кăнтăр çĕршывĕнче», А. Ыхра «Çурхи илем».	1

Тематика планĕ 2 класс (34 сехет)

№	Урок теми	Сехет шуче
1	Шкула	2
2	Мен-ши вал Таван Сершыв	3
3	Халах самахлахенчен	2
4	Юмахсем	2
5	Керкунне	4
6	Эпир тусла та хавасла ачасем	4
7	Ес телей те саванас курет	4
8	Хел	3
9	Таван кил-йышра	2
10	Килче ыра суркунне	4
11	Чер чунсем-пирен туссем	2

12	Усен-таран тенчи	1
13	Су уйахне кетемер	1

Тематика планĕ 3 класс (34 сехет)

№	Урок теми	Сехет шуче
1	Текст.	1
2	Предложени. Сăмах.	1
3	Сасăсемпе сас паллисем.	1
4	Вăрăм хупă сасăсене икĕ сас паллипе палăртасси.	1
5	Ч сасă умĕнчи л , н , хупă сасăсен çемçелĕхне ятарласа палăртманни.	1
6	Тĕрĕслев ĕçĕ. Диктант «Юман».	1
7	Сăпайлăх сăмахĕсем.	1
8	Ç, ч сас паллисем хыççăн ы е и çырасси.	1
9	Вырăс чĕлхинчен çыру урлă йышăннă сăмахсенче б, г, д, ж, з, ф, ц, щ сас паллисем çырасси.	1
10	Тĕрĕслев ĕçĕ.Диктант «Кăмпа çумăрĕ».	1
11	Телефонпа калаçасси.	1
12	Э, е, ё, ю, я сас паллисемпе усă курма пĕлесси.	1
13	Предложени çинчен мĕн пĕлнине аса илесси. Текст тата предложени.	1
14	Предложенин тĕп членĕсем. Предложенин кĕçĕн членĕсем.	1
15	Сăмах майлашăвĕ. Предложенири сăмахсен çыхăнăвĕ.	1
16	Тĕрĕслев ĕçĕ.Диктант «Валерик».	1
17	Ансăр тата анлă предложенисем.	1
18	Сăмах тытăмĕ. Тымар тата аффикссем.	1
19	Тĕрĕслев ĕçĕ. Ăнлантару диктанчĕ «Улатакка».	1
20	Сăмаха улăштаракан тата тăвакан аффикссем.	1
21	Çĕнĕ сăмахсем –çă (-çĕ), -лăх (-лĕх) аффикссем хушăнса пулни.	1
22	Çĕнĕ сăмахсем –у (-ӳ), -лă (-лĕ), -ла (-ле) аффикссем хушăнса пулни.	1
23	Пĕр тымартан пулнă сăмахсем. Аффикслă сăмахсене тĕрĕс çырасси.	1
24	Тĕрĕслев ĕçĕ. Диктант. «Кăмпара».	1
25	Япала ячĕн пĕлтерĕшĕ тата ыйтăвĕсем. Япала ячĕсем хисеп тăрăх улшăнни.	1
26	Ш, с, ç сасăсемпе пĕтекен япала ячĕсене нумайлă хисепре тĕрĕс çырасси.	1
27	Глагол пĕлтерĕшĕ, ыйтăвĕсем. Хирĕçле пĕлтерĕшлĕ глаголсем (антонимсем).	1
28	Тĕрĕслев ĕçĕ. Диктант «Юр пĕрчисем».	1
29	Çывăх пĕлтерĕшлĕ глаголсем (синонимсем).	1
30	Глагол улшăнăвĕ. Хальхи вăхăт. Иртнĕ вăхăт. Пулас вăхăт.	1
31	Тĕрĕслев ĕçĕ. Пăхса çырни «Пĕчĕк тухтăр»	1
32	Паллă ячĕн пĕлтерĕшĕ, ыйтăвĕсем. Çывăх пĕлтерĕшлĕ паллă ячĕсем (синонимсем). Хирĕçле пĕлтерĕшлĕ паллă ячĕсем (антонимсем).	1

33	Вĕреннине пĕтĕмлетни.	1
34	Вĕреннине аса илсе çирĕплетни	1

Тематика планĕ 4 класс (17сех)

№	Урок теми	Сехет шучĕ
1	Ю.Петров. Сентябрь ирĕ. Н. Теветкел. Кĕрхи кăмăл. Иван Шухши. Павăл, Миккуль тата Петĕр.	1
2	М. Васлейĕ. Кĕрхи илем. В. Харитонов. Кĕрхи вăрманта, Л. Сильвестров. Кĕркунне макăрать. Г. Ефимов.Тумне хывма ĕлкĕреймен.	1
3	В. Ахун. Тăван чĕлхе.П. Хусанкай. Эп - чăваш ачи. И.Я.Яковлев чăваш халăхне панă Халал. И.П. Прокопьев. Ун ятне этемлĕх манмĕ.	1
4	Н. Сладков. Пĕрремĕш юр. Кайăксем ăçта çывăраççĕ	1
5	Юмахсем. Халапсем. Халăх юррисем. Сюжетлă вăйăсем	1
6	Иван Шухши. Çил çуна.	1
7	А. Галкин. Математика мыскари.	1
8	В.Дмитриев Чаплă парне. (Пьеса)	1
9	Л. Мартьянова. Чĕлхесĕр Иван.	1
10	П. Можаров. Хăйма вăрри.	1
11	О. Уайльд. Çывăх тус.	1
12	Л. Смолина. Сăпка юрри. А. Смолин. Анне – пирĕн тĕнче. Ю. Артамонов. Çăкăр	1
13	Юхма Мишши. Курăк академикĕ. А. Артемьев. Елюк сăртĕнче	1
14	Н. Прокопьев. Çуркунне пуçланать.К. Турхан. Çуркунне.	1
15	В. Бианки.Раксем ăçта хĕл каçаççĕ. А. Кăлкан. Юптару «Йытăпа кушак»	1
16	Н. Евстафьев. Амăш пилĕ. Мусса Джалиль. Урасăр.	1
17	А. Клементьев. Эпир çĕнтертĕмĕр. Çу çитрĕ. Çуллахи вăрманта	1

4. ЛИТЕРАТУРА ВУЛАВ ĂСЛАЙĔСЕМПЕ ХĂНĂХĂВĔСЕНЕ ТĔРĔСЛЕСЕ ХАКЛАССИ

1 класс

1-мĕш çул вĕренекенсен вулав ăслайĕсемпе хăнăхăвĕсене куллен тĕрĕслесе пымалла, сăмах вĕççĕн хакламалла. 1 – мĕш классра сăмахри сыпăксемпе сасăсене уйăрас, вĕреннĕ сас паллисемлĕ сăмахсене, предложенисене, текстсене ăнланса, тĕрĕс, тикĕс. Сыпăкăн-сыпăкăн вулас хăнăхусен аталанăвне асăрхасах тăмалла. Вĕренӳ çулĕ вĕçнелле программăра кăтартнă ăслайсем (текста ăнланса, тĕрĕс те тикĕс, йывăр сăмахсене сыпăкласа , ансатраххисене тулли сăмахăн минутра 20-25 сăмах таран вулас пултарулăх) еплерех щайрине тĕрĕслемелле, сăмахпа каласа хакламалла.

2 класс

Вĕренекенсен вулав пахалăхне текстпа мĕнле ĕçленине шута илсе хаклаççĕ.
2 класра **«5» палла çакăи пек чухне лартмалла:** ача текста тĕрĕс вулать пулсан;

1-мӗш ҫурҫулта текста тикӗс, сыпӑкӑн-сыпӑкӑн, хӑш-пӗр сӑмахсене сыпӑкламасӑр минутра 30 (ӑшра 45) сӑмахран кая мар вулать.

2-мӗш ҫурҫулта текста тулли сӑмахӑн (хӑш-пӗр сӑмахсене ҫеҫ сыпӑкласа), минутра 50 (ӑшра 60) сӑмахран кая мар, сӑмахсене, сасӑсене тӗрӗс, пӑсмасӑр, сыпӑксемпе саспаллисене вырӑнӗпе ылмаштармасӑр, сӑмахсенчи пусӑмсене тӗрӗс туса, предложенисен вӗҫӗнчи чарӑну паллисене пӑхӑнса тивӗҫлӗ чарӑнусемпе, интонаципе вулать; текстри палламан сӑмахсене асӑрхама пултарать; юмаха, калава, сӑвва пӗр-пӗринчен уйӑрма, вулани тата текстри ӳкерчӗксем ҫинчен йӗркипе, ҫыхӑнуллӑн каласа пама, вӗрентекен ыйтӑвӗсем тӑрӑх текстпа ӗҫлеме пӗлет; сӑнарсен ӗҫӗсемпе хӑтланӑвӗсене сӑлтавлама пултарать; пӑхмасӑр каламалли сӑвӑ текстне ҫирӗп пӗлет, ӑна тӗрӗс те палӑртуллӑ, тивӗҫлӗ интонаципе каласа парать.

«4» паллӑ ҫакӑн пек чухне лартмалла: ача вуланӑ текста ӑнланать пулсан;

1-мӗш ҫурҫулта пӗр тикӗссӗн, сӑмахсене вакламасӑр (йывӑр сӑмахсене сыпӑкласа), минутра 25 сӑмахран кая мар вулать;

2-мӗш ҫурҫулта пӗр тикӗссӗн, сӑмахсене вакламасӑр (йывӑр сӑмахсене сыпӑкласа) минутра 40 сӑмахран кая мар вулать.

«3» паллӑ ҫакӑн **пек чухне лартмалла:** ача мӗн вуланине вӗрентекен пулӑшнипе ҫеҫ ӑнланса илет пулсан;

1-мӗш ҫурҫулта текста такӑна-такӑна, сӑмахсене вакласа (хӑш-пӗр сӑмахсене ҫеҫ туллин) минутра 25 сӑмахран кая мар вулать;

2-мӗш ҫурҫулта тикӗссӗн, сӑмахсене вакласа (хӑш-пӗр сӑмахсене туллин) минутра 35 сӑмахран кая мар вулать, анчах сӑмахсемпе сыпӑксене 3—4 ҫӗрте пӗр-пӗринпе пӑтраштарать, сиктерсе хӑварать, вырӑнӗпе улӑштарать, сӑмахсемпе предложенисем хушшинчи чарӑнусене тӗрӗс тумасть; мӗн ҫинчен вуланине каласа панӑ чухне пуплев йӑнӑшӗсем тӑвать, вӗсене вӗрентекен пулӑшнипе ҫеҫ тӳрлетет; пӑхмасӑр каламалли сӑвӑ текстне ҫирӗпех пӗлмест.

«2» паллӑ ҫакӑн пек чухне лартмалла: ача вӗрентекен ыйтӑвӗсем пулӑшнипе те текста ӑнланаймасть;

1-мӗш ҫурҫулта саспаллисемпе 20 сӑмахран кая мар вулать;

2-мӗш ҫурҫулта такӑна-такӑна, сӑмахсене сыпӑкласа, минутра 30 сӑмахран кая мар, сыпӑксене, сасӑсене 6 ҫӗрте пӗр-пӗринпе пӑтраштарса, сиктерсе хӑварса, ылмаштарса вулать, сӑмахсемпе предложенисем хушшинчи чарӑнусене тума пӗлмест; текст ӑшлӑхне вӗрентекен пулӑшнипе те каласа параймасть; сӑвӑ тексчӗн пысӑк пайне пӑхмасӑр калаймасть.

«1» паллӑ ҫакӑн пек чухне лартмалла: ача уйрӑм сас-паллин каласа та вулама пӗлмест; пӗчӗк сӑвва та пӑхмасӑр калама вӗренеймест.

3 класс

„5‘ паллӑ ҫакӑн чухне лартмалла:ача мӗн вуланине туллин ӑнлансан;

1- мӗш ҫур ҫулта тулли сӑмахӑн (пӗрремӗш хут тӗл пулнӑ сӑмахсене сыпӑкласа), пӗр тикӗссӗн, тивӗҫлӗ интонаципе минутра 65 (ӑшра 80) сӑмахран кая мар вулать;

2 –мӗш ҫур ҫулта тӗрӗс ӑнланса. Пӗр тикӗссӗн. Сӑмахсене вакламасӑр, текст пӗлтерӗшӗпе шухӑшне шута илсе тивӗҫлӗ интонаципе(хӑвӑрт е хуллен, сасса хӑпертса е хӑпартмасӑр, логика пусӑмӗпе тӑхтавсем туса) минутра 75(ӑшра 80] сӑмахран кая мар вулать; вуланине туллин, кӗскен тата суйлавлӑн каласа пама, пысӑках мар текст пайӗсене харкам тӗллӗн уйӑрса ят пама. Ансӑрплан тӑрӑх каласа пама. Ыйтусене хуравлама, шухӑшне текстри тӗслӗхпе ҫирӗплетме. Хайлавӑн тӗп шухӑшне ваттисен сӑмахӗсемпе тата каларӑшсемпе палӑртма. Текста асӑмласа каласа панӑ чухне сӑнарлӑ сӑмахсемпе усӑ курма пӗлет; автор герой ҫине мӗнле куҫпапӑхнине, сӑаӑ. Калав. Юптару, пьеса ансат уйрӑмлӑхӗсене чухлать; пӑхмасӑр каласа памалли сӑвӑ текстне ҫирӗп пӗлет, ӑна тӗрӗс те палӑртуллӑ каласа парать.

«4” паллă çакăн пек чухне лартмалла: вĕренекен вуланă текста ăнланать пулсан;

1-мĕш çур çулта текста палăртуллăн, сăмахсене вакламасăр (йывăр сăмахсене сыпăкласа), вулав тĕрĕслĕхне асăрхаса, йăнăшсене тӳрлетсе пырса, минутра 50 сăмахран кая мар вулать;

2 –мĕш çур çулта вулав хăвăртлăхĕ 65 сăмахран кая мар, вулавра 1-2 йăнăш, ача ăна хăех тӳрлетет; сăвва палăртуллăн, тивĕçлĕ интонаципе пăхмасăр каласа пама пĕлет, анчах та пысăках мар йăнăшсем (пĕр сăмахах темиçе хут калани, пăтраштарни) тăватью

„3‘ паллă çакăн пек чухне лартмалла: вĕренекен ача текстăн щухăшне вĕрентӳçĕ пулăшнипе çеç ăнланать пулсан:

1-мĕш çур çулта текста тулли сăмахăн (хăш-пĕр сăмахсеневакласа), сасса улăштармасăр минутра 50 сăмахран кая мар вулать;

2 –мĕш çур çулта вулав хăвăртлăхĕ минутра 60 сăмахран каямар, ача сăмахсене, сыпăксемпе сасăсене 4-6 çĕрте пăтраштарса, сиктерсе хăварса, вĕсене вырăнĕпе ылмаштарса. Сăмахсенчи пусăмсене тĕрĕс мар туса вулать; мĕн çинчен вуланине çыхăнуллăн каласа пама пĕлместь, текст пайĕсене уйăрса ят пама вĕрентӳçĕ пулăшнипе çеç пултарать, пуплев йăнăшĕсем тăвать, вĕсене пулăшмасăр тӳрлетеймест; пăхмасăр каламалли сăвва çирĕпех пĕлмест.

„2» паллă çакăн чухне лартмалла: вĕренекен ача 1-мĕш çур çулта сасса улăштармасăр. Сăмахсене вакласа. минутра 35 сăмахран кая мар вулать;

2 –мĕш çур çулта хăш пĕр сăмахсене çе вакламасăр минутра 45 сăмах таран вулать; 6 йăнăшран нумайрах тăвать: мĕн вуланине пăтраштарса, çыхăнусăр каласа парать, вĕрентекен ыйтăвĕсемпе те текстăн пайĕсене уйăрма пĕлиест; сăввăн пысăк пайне пăхмасăр каласа пама пултараймасть;

„1“ паллă çакăн пек чухне лартмалла: ача сăмахсене сыпăкласа та вулаймасть; мĕн вуланине ăнланмаст, каласа параймасть; сăвва пăхмасăр каласа пама пĕлмест.

4 класс

«5» паллă çакăн пек чухне лартмалла: вĕренекен ача туллии сăмахсемпе, ăнланса, литература чĕлхин тĕп виçисене пăхăнса, вулав тĕрĕслĕхне асăрхаса пырса вулать пулсан;

1-мĕш çурçулта вулав хăвăртлăхĕ минутра 80 (ăшра 95) сăмахран кая маар;

2-мĕш çурçулта – минутра 95 (ăшра 110) сăмахран кая мар;

ача текста палăртуллă вулама харкам тĕллĕнех хатĕрленме пĕлет; текстăн тĕп шухăшне тивĕçлĕ интонаципе палăртса вулать; мĕн вуланине туллин, кĕскен тата суйлавлăн, калавçă сăпатне улăштармасăр тата улăштарса каласа пама пултарать, вуланин тĕп шухăшне хăй сăмахĕсемпе каласа парать; текстри сăнарсене, ĕçсене, çут çанталăка сăнласа паракан сăмахсене, сăмах майлашăвăсене тупса пама пĕлет; геройсем пурнăçлакан ĕç-хĕле кăмăл-сипет тĕлĕшĕнчен хак пама, калаври ĕçсен йĕркине палăртма, автор çинчен каласа пама пултарать; автор геройсем çине мĕнле куçпа пăхнине, литература терминĕсен (танлаштару, эпитет, метафора, гипербола, метонимии, иронии) пĕлтерĕшĕсене чухлать; пăхмасăр каламалли сăвва çирĕп пĕлет, ăна тĕрĕс те палăртуллă, тивĕçлĕ интонаципе, логика чарăнăвĕсемпе пусăмĕсем туса каласа парать.

«4» паллă çакăн пек чухне лартмалла: вĕренекен ача ăнланса, туллии сăмахăн, пĕлтерĕшпе шухăша тивĕçлĕ интонаципе тĕрĕс вулать пулсан;

1-мĕш ҫурҫулта вулав хăвăртлăхĕ минутра 70 сăмахран кая маар;

2-мĕш ҫурҫулта – минутра 85 сăмахран кая мар; ача вуланă чухне 1-3 йăнăш тăвать, вуланин тĕп шухăшне хăй тĕллĕнех палăртать, анчах каласа панă чухне пуплев йăнăшĕсем тăвать, вĕсене вĕрентўҫĕ пулăшнипе тўрлетет; текста туллин, кĕскен, суйлавлăн, калавҫă сăпатне улăштармасăр тата улăштарса каласа панă чухне пысăках маар йăнăшсем тăвать; литература теорийĕн ансат ăнлавĕсене (эпитет, метафора т.ыт.те) пĕтĕмĕшле ăнкарать; сăвва пăхмасăр каласа пама пĕлет, анчах 1-2 йăнăш тăвать, вĕсене хăех тўрлетет.

«3» паллă ҫакăн пек чухне лартмалла: вĕренекен ача мĕн вуланине хăй тĕллĕнех ăнланмасть пулсан;

1-мĕш ҫурҫулта сасса улăштармасăр, туллии сăмахăн (хăш-пĕр сăмахсене вакласа) минутра 65 сăмахран кая маар вулать;

2-мĕш ҫурҫулта сăмахсене вакламасăр минутра 80 сăмахран кая маар, 4-6 йăнăш туса вулать; вулани ҫинчен вĕрентўҫĕ пулăшнипе ҫеҫ кĕскен каласа парайрать; сăвва пăхмасăр каласа пама пĕлет, анчах йăнăшсем тăвать, вĕсене вĕрентўҫĕ пулăшнипе ҫеҫ тўрлетет.

«2» паллă ҫакăн пек чухне лартмалла: вĕренекен ача 1-мĕш ҫурҫулта сăмахсене вакласа (хăш-пĕрисене тулли сăмахăн), такăна-такăна, йăнăшсем туса, минутра 60 сăмах таран вулать; 2-мĕш ҫурҫулта та туллии сăмахăн вулаймасть, 6 йăнăшран ытларах тăвать, минутра 70 сăмах таран вулать; ача текста пăтраштарса, ҫыхăнусăр каласа парать, пуплев йăнăшĕсем чылай тăвать, пулăшмасăр план тума, вуланин тĕп шухăшне уҫса каласа пама пĕлеймест; сăввăн пысăк пайне пăхмасăр каласа параймасть.

«1» паллă ҫакăн пек чухне лартмалла: вĕренекен ача сăмахсене сыпăкласа вулать, мĕн вуланине ăнланаймасть, сăвва пăхмасăр калама пачах пĕлмест пулсан.